

WWF

UKRAINE

© Bogomaz Conservation Photography / WWF Ukraine

ОГЛЯД СТАНУ ДОВКІЛЛЯ ТА РИЗИКІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ І БІЗНЕСУ

УКРАЇНА. 2020

СВІТ

Знищення лісів у Бразилії: мільйони гектарів лісу зникають щорічно заради сільськогосподарського виробництва.

День екологічного боргу (Overshoot Day)¹ в 2019-му припав на 29 липня. Решту місяців ми використовуємо річні ресурси планети «в борг», ніби в нас є 1,75 Землі. Ще 50 років тому такої «заборгованості» не існувало. Нинішній стан справ відобразив Глобальний звіт Всесвітнього економічного форуму про ризики (The Global Risks Report 2020)². Вперше за десять років існування цього звіту до п'ятірки головних ризиків для світу потрапили екологічні.

¹ Вирахувана науковцями Global Footprint Network приблизна дата, коли людський попит на природні відновлювані ресурси перевищує можливості Землі їх відновити протягом одного року.

² Повний текст звіту The Global Risks Report 2020 — на сторінці Всесвітнього економічного форуму weforum.org.

ТОП-5 ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ НА НАСТУПНІ ДЕСЯТЬ РОКІВ ЗА ЇХ ІМОВІРНІСТЮ:

Екстремальні погодні явища.

Неспроможність урядів та бізнесу призупинити зміну клімату або адаптуватися до неї.

Значні природні лиха, такі як землетруси, цунамі, виверження вулканів та геомагнітні бурі.

Значна втрата біорізноманіття та руйнування наземних і водних екосистем із незворотними наслідками для довкілля.

Екологічні збитки та катастрофи, спричинені людиною, в тому числі екологічні злочини, такі як розливи нафти та радіоактивне забруднення.

ТОП-5 ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ НА НАСТУПНІ ДЕСЯТЬ РОКІВ ЗА МОЖЛИВИМ МАСШТАБОМ ВПЛИВУ:

Неспроможність урядів та бізнесу призупинити зміну клімату або адаптуватися до неї.

Зброя масового ураження.

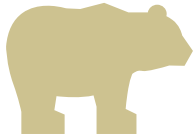
Значна втрата біорізноманіття та руйнування наземних і водних екосистем із незворотними наслідками для довкілля.

Екстремальні погодні явища.

Водна криза.

БІЛЬШ НІЖ НА

60%

**УПРОДОВЖ ОСТАННІХ 40 РОКІВ
ЗНИЗИЛАСЯ ЧИСЕЛЬНІСТЬ
ПОПУЛЯЦІЙ ХРЕБЕТНИХ ТВАРИН
У ДИКІЙ ПРИРОДІ.**

Одними з перших кроків, які потрібно здійснити для зменшення цих ризиків, з точки зору природоохоронної діяльності, мають бути такі:

1. ЗБІЛЬШИТИ ПЛОЩІ ПРИРОДНИХ ЕКОСИСТЕМ — ЛІСІВ, ЛУКІВ, СТЕПІВ, БОЛІТ.

Зараз для виробництва продуктів харчування ми використовуємо половину всієї придатної для життя поверхні планети (і продовжуємо орати), хоча збалансованим довілля роблять саме природні недоторкані території. З ними також пов'язана можливість врятувати більшість біологічних видів. «Індекс живої планети»¹, запроваджений WWF, засвідчує різке зниження чисельності популяцій хребетних тварин у дикій природі — більш ніж на 60% упродовж останніх 40 років. І це, напевно, найбільш достовірний індикатор людського впливу на планету.

2. ВІДНОВИТИ ҐРУНТИ

Проблема виснаження ґрунтів спричинена недосконалими сільськогосподарськими практиками та хімізацією і здатна позбавити нас базової харчової безпеки. Від стану ледь помітних ґрунтових мікроорганізмів, мікрофауни та мезофауни залежить те, скільки продовольства людство матиме та як довго. Це повинні якомога швидше усвідомити фермери та аграрії.

3. ПРИПИНИТИ ВИКИДАТИ 1/3 УСЬОГО ПРОДОВОЛЬСТВА НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ ТА ВПРОВАДИТИ ПРИНЦИПИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УСІ СФЕРИ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

¹ Починаючи з 1998 року звіт «Жива планета» оцінює здоров'я Землі й відстежує стан біорізноманіття у світі на підставі наукових даних. Резюме останнього звіту українською мовою http://wwf.ua/our_work/evol/ecoeeducation/campaigns/lp_ua/.

Цей крок, звісно, пов'язаний із переглядом індивідуальних звичок та потреб для зменшення тиску на довкілля.

4. ПРИПИНИТИ НАКОПИЧУВАТИ МІКРОПЛАСТИК В ЕКОСИСТЕМАХ ТА НЕКОНТРОЛЬОВАНО СКИДАТИ В ПРИРОДУ ТИСЯЧІ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН.

В організм людини з водою, їжею та повітрям потрапляє в середньому 5 грамів мікропластику на тиждень². Це як одна кредитна картка. Таке забруднення не знає меж і поки що маловивчене. Так само як і вплив хімічних речовин, які продовжують «працювати» в екосистемах. Тож мають бути створені нові правила їх використання — в промисловості, побуті, сільському господарстві.

5. ЗБЕРІГАТИ ВОДУ В МАСШТАБАХ ПЛАНЕТИ.

Зростаючий її дефіцит виникає через руйнування природних територій, які утримують воду в ландшафтах, втручання у вільну течію річок, осушення боліт і вирубки лісів. Зміна клімату, зумовивши подовження посушних періодів, ще більше ускладнює ситуацію. Дефіцит якісної прісної води буде одним із найбільших викликів для планети в наступні десятиліття. Наше завдання полягає у відновленні природних екосистем, які здатні втримувати воду, та навчитися ощадно її використовувати.

² Дослідження 2019 року від WWF та Університету Нью-Каслу.

Незважаючи на доступність наукових даних щодо стану планети, в глобальному масштабі наразі немає єдиної стратегії змін методів господарювання. Але саме 2020 рік може стати вирішальним. Це рік, коли відбудуться глобальні події, здатні значно прискорити сталий (дружній до природи) розвиток усіх напрямів людської діяльності: Всесвітній економічний форум, Зустріч сторін Конвенції про біорізноманіття, перегляд Цілей сталого розвитку ООН, Кліматична конференція в Глазго.

УКРАЇНА

WWF Україна визначає як пріоритетні такі природоохоронні проблеми, які значно впливають або невдовзі можуть негативно вплинути на благополуччя українців та економіку країни в цілому:

УКРАЇНА ПРОДОВЖУЄ ВТРАЧАТИ ПРИРОДНІ ЕКОСИСТЕМИ — луки, степи, річки, ліси, болота. В деяких областях України орні землі становлять понад 80% території. Це знищує природний водний «буфер» — спроможність ландшафту накопичувати та зберігати воду, впливає на якість води та її баланс загалом. Тож посуху на полях ми спостерігаємо вже в травні. З наукової точки зору, необхідно не тільки негайно припинити створювати нові поля, а й повернути частину орних земель до стану луків, лісів, степів та інших природних систем. Це завдання включає також відновлення водно-болотних угідь і торф'яників, особливо на Поліссі.

МИ НЕ ДОКЛАДАЄМО ЗУСИЛЬ, АБИ ПОДОЛАТИ ДЕФІЦИТ ТА ПАДІННЯ ЯКОСТІ ПРІСНОЇ ВОДИ. Окрім втрати природних територій, проблему ускладнюють надмірне використання та забруднення річок і підземних вод, фізичне змінення русл, створення перешкод на річках і штучних водних об'єктів. Через це водойми стають менш спроможними підтримувати належну якість

води та біорізноманіття. Згідно з інструментом WWF Water Risk Filter, стан екосистемних послуг прісноводних ресурсів в Україні перетнув позначку «високий ризик» і впевнено прямує до статусу «дуже високий ризик».

МИ НЕ МАЄМО УЯВЛЕННЯ ПРО ЗАПАСИ РИБИ ТА СТАН ІНШИХ ВОДНИХ РЕСУРСІВ. У системі національного управління видами це справжня «чорна діра». Окремі наукові розвідки вказують на те, що кількість риби та моллюсків продовжує скорочуватися, особливо у водосховищах Дніпровського каскаду, а також у Чорному та Азовському морях. Імовірний сценарій для України — це припинення комерційного рибальства вже до середини століття.

МИ ЗАКРИВАЄМО ОЧІ НА БРАКОНЬЕРСТВО ТА ЗНИЩЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ІСНУВАННЯ ВИДІВ.

Масштаби браконьєрства в країні такі значні, що червонокнижні види, такі як ведмідь, рись чи осетрові, не мають змоги відновити чисельність

своїх популяцій навіть за умови багаторічної заборони на їх полювання або вилов. Зниження чисельності багатьох видів і навіть зникнення окремих із них можуть комусь здаватися незначущими проблемами. Але ж природа — це система взаємозв'язків, яку ми достеменно не розуміємо. Також ми маємо достатньо прикладів, які переконують, що кожен вид має значення.

МИ НЕ КОНТРОЛЮЄМО ХІМІЗАЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

Екологів насамперед турбує відсутність реального контролю за використанням хімікатів у сільському господарстві — як за переліком препаратів, так і за кількісними показниками їх використання. Хімізація, особливо неконтрольована, спричиняє безліч негативних впливів на природу та здоров'я людей. Із нею пов'язують масову загибель комах-запилювачів, зокрема бджіл, які є ключовим елементом сталих сільськогосподарських систем. Відновлення гумусу та підтримання його природного стану має стати першорядним завданням національної програми дій

**ПРИРОДА — ЦЕ СИСТЕМА
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ, ЯКУ МИ
ДОСТЕМЕННО НЕ РОЗУМІЄМО.
ТАКОЖ МИ МАЄМО ДОСТАТНЬО
ПРИКЛАДІВ, ЯКІ ПЕРЕКОНУЮТЬ,
ЩО КОЖЕН ВИД МАЄ ЗНАЧЕННЯ.**

WWF УКРАЇНА В 2020 РОЦІ СФОКУСУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ЗАВДАННЯХ:

1. Зупинити деградацію водних природних ресурсів України завдяки використанню міжнародної експертизи з відновлення територій та ландшафтів.
2. Створити основу для національного моніторингу видів за прикладом вивчення та збереження рідкісних тварин — ведмедя, рисі та осетрових видів риб.
3. Зберегти понад 50 тисяч гектарів пралісів та надати імпульс дієвій національній програмі сталого лісокористування.
4. залучити великий та середній бізнес до підтримки пріоритетних для країни природоохоронних ініціатив.
5. Інтегрувати екологічну парадигму в українське законодавство, яким регулюються різні сфери господарювання.

ВОДА

Падіння рівня ґрунтових вод та рівня води в річках здебільшого зумовлене трьома чинниками: зменшенням площі природних ландшафтів, втручанням у вільну течію річок та зміною клімату. Через це навіть на Українському Поліссі ми спостерігаємо посухи, що призводять до пожеж на торфовищах.

З огляду на подальше розширення площ сільськогосподарських земель та відсутність в Україні плану дій із відновлення територій стає дедалі ймовірнішим несприятливий сценарій для прісноводних екосистем.

Щоб переломити ситуацію, в 2020 році в Україні необхідно заборонити осушення будь-яких нових природних територій та зупинити всі проекти, які порушують водно-болотні угіддя і передбачають втручання у вільну течію річок. Довгостроковий прогноз щодо зменшення об'ємів прісної води в Україні є настільки загрозливим, що радше замислитися над тим, як скоротити площі орних земель із 50% до 30% території країни.

Розв'язання проблеми дефіциту води в країні WWF Україна вбачає у масштабному відновленні природних територій за максимального використання при цьому можливостей природних екосистем до самовідновлення. Саме такі дії дозволять Україні зберегти воду та адаптуватися до зміни клімату.

Острів Єрмаків у дельті Дунаю. Результат відновлення екосистем зусиллями WWF Україна та вчених.

© Max Yakovlev / WWF Ukraine

Типове для українських річок каналізоване русло з перешкодами в оточенні орних земель.

ЩОБ ПЕРЕЛОМИТИ СИТУАЦІЮ, В 2020 РОЦІ В УКРАЇНІ НЕОБХІДНО ЗАБОРОНИТИ ОСУШЕННЯ БУДЬ-ЯКИХ НОВИХ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЗУПИНИТИ ВСІ ПРОЕКТИ, ЯКІ ПОРУШУЮТЬ ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ І ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ВТРУЧАННЯ У ВІЛЬНУ ТЕЧІЮ РІЧОК.

WWF УКРАЇНА В 2020 РОЦІ СФОКУСУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ЗАВДАННЯХ:

1. Сприяти впровадженню в Україні міжнародного досвіду з відновлення територій та ландшафтів природними методами.
2. Реалізувати проекти з відновлення на перших з-понад 20 територій, визначених на Поліссі та в Карпатах, — торф'яниках та водоутримуючих лісах; розпочати знесення старих бар'єрів на річках.
3. Представити аграрному сектору результати дослідження WWF Україна щодо впливу природних територій на вологість ґрунту в радіусі 10 кілометрів; реалізувати перші спільні проекти з відновлення у співпраці з аграрними компаніями та громадами.
4. Сприяти прийняттю законодавства, яке впроваджує екологічну оцінку при будівництві малих ГЕС та вводить поняття особливо цінних для біорізноманіття ділянок річок.
5. Визначити території для природного відновлення вздовж Азово-Чорноморського узбережжя в партнерстві з Rewilding Україна.

ЛІСИ

В Україні лісами вкрито близько 15% території, передусім на Поліссі та в Карпатах. При цьому близько половини з них є «штучними», тобто посадженими людьми. Створені одновидові лісові насадження є нестійкими до стихійних лих та спалахів хвороб, мають значно нижчий рівень біорізноманіття порівняно з природними лісами. Ми продовжуємо спостерігати їхнє масове всихання через зміну клімату та порушення водного балансу. Зокрема це стосується соснових плантацій на Поліссі та смерекових — у Карпатах. За оцінками Держлісагентства, на початок 2019 року загальна площа таких лісів становила 413 тис. га.

З огляду на цю обставину особливо цінними є старі ліси природного походження, майже не порушені людською діяльністю. Праліси незамінні для збереження рідкісної флори та фауни, формування клімату та регуляції водного стоку. Загалом старі ліси складають близько 15% загальної лісової території країни. Приблизно 100 тис. га (біля 1%) займають ліси, що потенційно відповідають пралісам або наближені до них за критеріями. Але ми можемо зауважити, що їхня частка зменшується, особливо на Поліссі. Загрозу становлять масштабні рубки, які проводяться в лісах із особливою природоохоронною цінністю без врахування їхнього статусу під час планування лісозаготівлі. Загалом щороку суцільні рубки здійснюються на площі понад 50 тис. га, в тому числі в особливо цінних лісах.

Аби мати змогу адаптуватися до кліматичних змін та втримати воду, Україна вже у 2020 році має розпочати роботу зі збереження кожного гектара природного лісу та перетворення «вільних» земель і частини сільськогосподарських угідь на ліси та природні ландшафти, а також відновлювати ліси на територіях, де вони були раніше.

© Bogomaz Conservation Photography / WWF Ukraine

WWF УКРАЇНА В 2020 РОЦІ СФОКУСУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ЗАВДАННЯХ:

1. Надалі ідентифікувати цінні ліси природного походження на території України та зрушити з мертвої точки офіційні процедури надання їм природоохоронного статусу.
2. Лобіювати надання статусу пам'яток природи щонайменше 50 тис. га вікових лісів (пралісів) у Карпатах. На сьогодні такими визнані лише 100 га у Львівській області.
3. Сприяти розвитку в Україні Міжнародного стандарту відповідального лісоуправління (FSC).
4. Здійснювати просвітництво щодо впливу громад на управління лісами.
5. Розробити системи GIS-моніторингу цінних ділянок лісу.
6. Ініціювати зміни до законодавства у сфері лісового господарства, що допоможуть вберегти від знищення природні ліси та більш стало управляти лісовими ресурсами.

Ялиновий праліс, Верховинський національний природний парк.

**ПРАЛІСИ НЕЗАМІННІ
ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНОЇ
ФЛОРИ ТА ФАУНИ, ФОРМУВАННЯ
КЛІМАТУ ТА РЕГУЛЯЦІЇ ВОДНОГО
СТОКУ.**

РІДКІСНІ ВИДИ

Рідкісні види в Україні включені до Червоної книги, останнє видання якої побачило світ у 2009 році. Лише хребетних тварин у ній налічується 245 видів (видання 1980-го включало лише 85 видів тварин). Якби ми видавали Червону книгу зараз, цей список був би набагато довший. Таку ситуацію спричинили зникнення середовища існування багатьох видів та неконтрольоване браконьєрство, яке в Україні набуває форм масового знищення рідкісних тварин. Трапляється воно і в установах природно-заповідного фонду, де полювання заборонене на офіційному рівні.

Види, включені до Червоної книги, за умов знищення середовища їх існування, інтенсивного турбування та браконьєрства не мають можливості відновити популяції. Згідно з дослідженнями WWF Україна, у нашій країні основним мотивом для вбивства рідкісних видів ссавців, наприклад, ведмедя бурого чи рисі, є бажання отримати трофей та самоствердитися.

Взагалі в Україні поширене дуже приблизне уявлення про те, що відбувається з популяціями рідкісних видів, наприклад, ссавцями, не кажучи вже про комах, зокрема запилювачів. Це пов'язано з відсутністю сучасної налагодженої національної системи моніторингу біорізноманіття та кадастру рослинного та тваринного світів, передусім рідкісних видів, які охороняються законом.

Рись Євразійська.

© Yulia Yurchenko / WWF Ukraine

Маленька стерлядь (вид осетрових), виловлена під час проведення досліджень. Відпущена на волю.

245

**ВИДІВ ЛИШЕ
ХРЕБЕТНИХ
ТВАРИН
ВКЛЮЧАЄ
ЧЕРВОНА
КНИГА
ВИДАННЯ
2009 р.**

**ЯКБИ МИ
ВИДАВАЛИ
ЧЕРВОНУ
КНИГУ ЗАРАЗ,
СПИСОК БУВ
БИ НАБАГАТО
ДОВШИЙ.**

WWF УКРАЇНА В 2020 РОЦІ СФОКУСУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ЗАВДАННЯХ:

1. Розробити національні плани дій зі збереження та відновлення осетрових видів риб, а також ведмедя та рисі, які складуть основу національної стратегії управління видами.
2. Удосконалити моніторинг популяцій ведмедя та рисі в Карпатах і на Поліссі з використанням сучасних методів — генетичного аналізу, фотопасток — та залученням благодійної фінансової підтримки з боку громадян і корпоративного сектору.
3. Визначити та відтворити екологічні коридори активної міграції тварин у Карпатах.
4. Популяризувати способи гуманного співіснування місцевих громад із великими хижаками (наприклад, електроогорожі, пуги та пастуші собаки) та дружнього до природи туризму в Карпатах.
5. Ініціювати зміни до законодавства, які б передбачали компенсацію шкоди, завданої дикими тваринами, та значне посилення покарання за браконьєрство й незаконне полювання на диких видів.

Всесвітній фонд природи WWF — одна з найвпливовіших та найбільших незалежних природоохоронних організацій у світі, що нараховує понад 5 мільйонів прихильників і має представництва у більш ніж 100 країн світу. Місія WWF полягає в тому, щоб зупинити деградацію природних систем планети та побудувати майбутнє, у якому людина житиме в гармонії з природою. Цього можна досягти шляхом збереження біорізноманіття планети; раціонального використання природних ресурсів; зменшення забруднення та марнотратного споживання.

Понад 20 років WWF реалізує проекти в Україні. З 2019-го ми діємо як національне представництво WWF, яке об'єднує представників громадськості та науковців. Наша робота набуває різноманітних форм — проведення досліджень, просвітництво, консультування державних органів та лобювання змін до законодавства, мобілізація фінансових ресурсів для впровадження програм із вивчення й збереження природи — і стосується в першу чергу таких тем, як ліси, прісна вода та рідкісні види

**СТЕЖТЕ ЗА НОВИНАМИ WWF УКРАЇНА:
FACEBOOK.COM/WWFUKRAINE/ (WWF УКРАЇНА)
INSTAGRAM.COM/WWF_UKRAINE/ (WWF_UKRAINE)**

**ДЛЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОЕКТІВ:
ОЛЕНА ТАРАСОВА-КРАСІЄВА ATARASOVA@WWF.UA**

**СТАНЬТЕ КОРПОРАТИВНИМ ПАРТНЕРОМ WWF УКРАЇНА:
ТЕТЯНА РЯБОКІНЬ TRIABOKIN@WWF.UA**

Working to sustain the natural world for the benefit of people and wildlife.

together possible™ panda.org

© 2019

© 1986 Panda symbol WWF – World Wide Fund for Nature (Formerly World Wildlife Fund)

® "WWF" is a WWF Registered Trademark. WWF, Avenue du Mont-Bland, 1196 Gland, Switzerland. Tel. +41 22 364 9111. Fax. +41 22 364 0332.

For contact details and further information, please visit our international website at www.panda.org